

ДИФЕРЕНЦИАЛНИТЕ ПРИЗНАЦИ НА ПРЕДЛОЖНИТЕ ИЗРАЗИ В БЪЛГАРСКАТА ЛИНГВИСТИЧНА ТРАДИЦИЯ

ЛАСКА ЛАСКОВА

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

laskova@slav.uni-sofia.bg

Предложните изрази (ПИ) като *по отношение на* и *независимо от* са относително ново явление, интегрална част от книжовния стандарт и показател за неговото развитие, но имат спорен статут в описателните граматики. Според някои автори това са съставни лексеми, елементи от класа на предлозите, според други – устойчиви словосъчетания, трети не ги разглеждат изобщо. Липсва единодушие дори и по отношение на структурните модели, типични за предложните изрази – обикновено се посочва, че това са разделно изписвани дву- или трикомпонентни конструкции от пълнозначно по произход съществително или наречие, следвано и/или предхождано от прост предлог: $(p_1) N p_2$ или $Adv p$. В някои публикации към тях се добавят и последователностите от няколко прости предлога $p_1 \dots p_n$ от типа на *за по над*. Не е ясен и обемът на класа. Тези разминавания не са изненадващи, тъй като става въпрос за единици в различен етап на лексикализация (граматикализация), изследвани по различни критерии в различно време.

В настоящата статия си поставяме за цел да представим еволюцията в начина, по който се моделират предложните изрази в описателните граматики, в изследванията, специално посветени на ПИ, и в някои представителни лексикални ресурси. При това ще вземем предвид влиянието основно на руската, а в по-ново време и на англоезичната традиция, като обръщаме внимание на критериите, според които се оценява степента на лексикализация на дадено съчетание с предложни функции.

Ключови думи: предложни изрази; устойчиви словосъчетания; лексикализация; български език

THE DIFFERENTIA SPECIFICA OF COMPOUND PREPOSITIONS IN THE BULGARIAN LINGUISTIC TRADITION

LASKA LASKOVA

SOFIA UNIVERSITY ST. KLIMENT OHRIDSKI

laskova@slav.uni-sofia.bg

Multiword prepositions (MPs), such as *по отношение на* (with regard to), *независимо от* (in spite of), are a relatively new addition to the Bulgarian lexical system. Although integrated in the fully-fledged standard variety of the language, descriptive grammars fail to offer a unified understanding of their nature. Some authors regard MPs

as lexemes, members of the class of prepositions, while others treat them as phrasemes or ignore them altogether. There is no consensus with respect to the number of MPs or the representative patterns of word combination that constitute MPs, except for $(p_1) N p_2$ and Adv p. The discrepancies in defining the differentia specifica of this particular set of multiword expressions are not surprising, given the different stage of lexicalisation (grammaticalisation) and the variety of approaches applied to the study of MPs over time.

This study aims at offering an overview of the evolution of the conceptual basis for the description of MPs in three types of resources: grammars, publications dealing with this subject and some of the major Bulgarian lexical resources. I pay special attention to the criteria related to lexicalisation, which in most cases originate in the Russian grammatical tradition, or reflect some of the more recent achievements in computational linguistics.

Keywords: multiword prepositions; phrasemes; lexicalisation; Bulgarian language

Увод

Предложните изрази (ПИ) с многокомпонентна структура от типа $(p_1) N p_2$ и Adv p (*благодарение на, за сметка на, съгласно с*) намират своето място в граматиките на съвременния български език сравнително късно (Георгиева/Georgieva 1964: 328), а в някои от тях дори отсъстват (срв. напр. Стоянов/Stoyanov 1999; Пашова/Pashova 2014). Важна стъпка за преодоляване на предимно остензивния характер на описанието, типичен за този тип трудове, се прави в ограничен брой статии, за които ПИ са специален обект на изследване (Георгиева/Georgieva 1964; Контева/Konteva 1980, 1984, 1989; Гълъбова/Galabova 2003; Велева/Veleva 2005). Те съдържат ценни наблюдения върху появата и общия модел на еволюция за предложните изрази, преходния им характер, който ги поставя между устойчивото словосъчетание и лексемата и затруднява еднозначното им категоризиране като вид езиков знак, спецификите на структурната им вариативност, семантиката и употребата им – изобщо тези особености, които правят възможна идентификацията и дават основание за обособяването на ПИ като отделен клас. Подходите, приложени в посочените изследвания, отразяват различни теоретични конвенции, като най-силно е влиянието на руската граматическа традиция. Предложните изрази попадат и в отделни ресурси от типа на многоотомния *Речник на българския език*, където присъстват като устойчиви съчетания, синтактично ограничени значения или сложни лексико-граматични единици (РБЕ/RBE 2001: 24, 50), както и в конструираната по модела на WordNet (Leseva 2020: 50) база данни BulNet, в която са със статут на лексикални единици (Димитрова/Dimitrova 2010: 149). Тези ресурси също се отличават със свой подход в третирането на ПИ, който заслужава да бъде коментиран.

С настоящия текст си поставяме две основни цели. Първата е да проследим влиянието на чуждите традиции върху моделирането на предложните изрази в българската научна литература (1). Втората цел е да предложим набор от тестове, с помощта на които е възможно да бъде оценено нивото на лексикализация¹ на ПИ (2). Тези тестове са тясно свързани с избора

на изходна теоретична база при дефинирането на диференциалните за класа $\mathcal{M}_{\text{ПИ}}$ признаци. Приемаме, че $\mathcal{M}_{\text{ПИ}}$ представлява размито множество, т.е. елементите му са с различна степен на принадлежност $\mu_{\text{ПИ}}(x)^2$ и се разполагат между двата полюса на съставните предлози и устойчивите съчетания с предложни функции (Ласкова/Laskova 2022). По този начин се сменя необходимостта ПИ да бъдат класифицирани ексклузивно към един от двата типа езикови единици – лексема или фраза.

1. Широко разпространено е виждането, че предложните изрази в българската административна, публицистична и научна реч се появяват като резултат от преноса и калкирането на руска лексика и фразеология, които са част от един комплексен процес на заимстване на модели, характерен за периода на изграждане на съвременния книжовен български език (Балан/Balan 1940: 318; Георгиева/Georgieva 1964: 39; Андрейчин/Andreychin 1977: 63, 132; Ницолова/Nitsolova 1979: 61, 63 inter alia).³ Това прави обяснимо адаптирането на идеи за същината на явлението от руската научна литература, както и присъствието на голям брой преводни съответствия на руски вторични предлози сред най-често посочваните за пример български ПИ (срв. и Таблица 1).

1.1. Структурни модели. Още в издадената през 1960 г. *Граматика на руския език* на АН СССР (ГРЯ/GRJA 1960) е отделено специално място за три вида вторични предлози: деадвербиални, десубстантивни и девербативни (и по-конкретно детрансгресивни). Отделен тип са т.нар. *двойнне предлози*, които в нашата литература се поставят в една група с предложните изрази (срв. напр. Куцаров/Kutsarov 2007: 141–142) или се третират като различна категория, но с допускането, че поне една част от тях представляват семантично цяло, което възниква в опит за конкретизиране на значението на първия предлог с помощта на следващия го (Бояджиев/Boyadzhiev 2013: 144). В повечето случаи на линейните последователности по модела $p_1 \dots p_n$ не се признава нито статут на синтактични фрази (вж. Атанасов/Atanasov 2022 и цитираната там литература), нито на предложни изрази.

В текстовете върху българските ПИ се посочват само два структурни типа: (p) N p и Adv p. Изключения в това отношение се откриват не в описателните граматиките и изследванията, а в лексикалните ресурси (вж. примери в **1.3**). Съвсем очаквано навсякъде липсва моделът V (p) – за разлика от другите славянски езици българският не познава вторични предлози като руския *начиная с* или чешкия *začínaje*. Магдена Контева обяснява този феномен с късната поява на новото българско деепричастие – в развитието си то не е достигнало до момента на „скъсване на връзката със субекта на глаголното действие“, който маркира прехода от адвербиална към предложна употреба (Контева/Konteva 1989: 14). Както е добре известно, макар и да се наблюдава еволюция в тази посока, манифестирана от появата на изречения, в които субектът на трансгресива не съвпада със субекта, означен от

подлога (Гугуланова/Gugulanova 2005), те се считат за отклонения от нормата. Можем да добавим, че славянските отглаголни предлози се превеждат на български с най-разнообразни, рядко еквивокабулни еквиваленти, напр. прости предлози (*начиная с сороковых и до начала семидесятих годов 19 века vs. от четирийсетте до началото на седемдесетте години на XIX век*, НКРЯ), обособени определения (*начиная с глубочайшей древности vs. започвайки от най-дълбока древност*, НКРЯ), подчинени, често безлични изречения с формулен характер (срв. *Все, начиная с членов Политбюро vs. Всички, като се започне с членовете на Политбюро*, НКРЯ); в някои случаи детрансгресивите остават непреведени.

1.2. Фразема vs. лексема. Сред примерите за вторични предлози, посочени в ГРЯ, се откриват както прости по състав думи, така и конструкции с дву- или трикомпонентен строеж. В уводната част на труда (ГРЯ/GRJA 1960: 40) комплексите с прост предлог в постпозиция спрямо пълнозначната дума от типа Adv p (*вслед за*), V p (*несмотря на*) или p N p (*в связи с*) са означени като **предложни словосъчетания** (*предложные словосложения*). На същото място една комбинация предлог + пълнозначна дума (*в течение*, p N) е причислена към класа на предлозите, т.е. признат ѝ е статут на **лексема**. Интересното е, че в раздела, посветен на видовете предлози по произход и строеж, откриваме същия израз, *в течение*, но вече като пример за съчетание (*сочетание*) с роля на предлог (ГРЯ/GRJA 1960: 658). Такова колебание в класифицирането на едни и същи единици по езиково ниво се наблюдава на още няколко места – и нека още тук да отбележим, че по сходен начин в РГ/RG 1980 ПИ също се означават и като *непервообразные предлоги*, и като *предложные сочетания*. В отделна бележка е записано, че десубстантивните и деадвербиалните конструкции с постпозитивен прост предлог като *в отношении к* или *вплоть до* са съчетания, които по синтактична функция се доближават до предлозите; като съчетания се възприемат и детрансгресивите, последвани от предлог (срв. *начиная с, несмотря на*⁴). Ако той отсъства (срв. *исключая, не считая*), се определят като предлози (ГРЯ/GRJA 1960: 659). Всичко това показва, че макар и да не е изведено като експлицитно правило, в изброените по-горе случаи решаващ критерий за класифицирането на дадена конструкция като лексема е +/- отсъствието на предлог след пълнозначния по произход компонент. Казано по друг начин, постпозитивният предлог е белег за непълна лексикализация. Аргументация за това не е предоставена, но може да предположим, че благодарение на предлога коментиранияте единици покриват критериите за причисляване към класа на фразеологизмите като комбинации от две или повече думи (в случая една пълнозначна и една или повече служебни), чиято семантика е в определена степен идиоматична и които са семантично еквивалентни на отделни лексеми (в случая функционално еквивалентни на предлози).

По отношение на постпозитивния прост предлог още Елена Георгиева в цитираната по-горе нейна статия от 1964 г. коментира, че „липсата на до-

пълнителна служебна дума“ при руските ПИ се дължи на синтетичния характер на езика (Георгиева/Georgieva 1964: 330). Ако се съгласим с твърдението, че българските ПИ се появяват като заемки/калки от руски, по-точно би било да се каже, че поради безпадежния (аналитичен) характер на българския словосъчетанията с предложни функции не могат да не включват – при появата си – постпозитивен предлог: отношенията, които в руския се изразяват с родителен или дателен падеж, в българския се експлицират предложно. Почти без изключение с тази функция е натоварен формалният (непредикативен) **на**, срв. *вследствие* + род. п. – *вследствие на*, *подобно* + дат. п. – *подобно на* (но *близ* + род. п. – *близо до*).

Нека се върнем към уточнението, че постпозитивният предлог е задължителен компонент за първоначалния, изходен вид на устойчивото предложно словосъчетание. Понастоящем една част от българските ПИ⁵ се реализират в речта и с вторичните си, съкратени варианти⁶, срв. напр. *съобразно* : *съобразно с* (със съотношение на срещанията при търсене в БНК 89,17% : 10,83%), *по повод* : *по повод на* (55,89% : 44,11%), като при някои процесът е достигнал крайната си фаза. Такива са *съгласно с*, *относно до*, *по случай на*, чиито пълни варианти почти не се използват (под 1% от извлечените примери от БНК). Превесът на съкратените над изходните варианти в узуса всъщност е основен индикатор за напредналата лексикализация на даден ПИ⁷.

В издадената 20 години по-късно втора академична граматика на руския език е отделено специално внимание на тези признаци на десубстантивните предложни изрази, които са показателни за непълния им преход в класа на предлозите (РГ1/РГ1 1980: 707–708). Първо, една част от ПИ се съчетават със съществителни избирателно, налагат наследени от пълнозначния компонент селективни рестрикции върху комплементите си. Разграничението се прави по линия на опозицията +/- одушевеност. Напр. както *граница*, така и *в границах* не образуват словосъчетания със названия за одушевени предмети. Дадени са и примери за по-широка съчетаемост на ПИ в сравнение с тази на съществителното, напр. *с помощью кого-чегон.*, при единствено възможното *помощь кого-н.* Второ, в много случаи съществителното в ПИ може да присъедини съгласувано определение, напр. *вести себя в границах дозволенного* > *в установленных границах дозволенного*, *работают в содружестве с инженерами* > *в тесном содружестве с инженерами* и др. Според авторите тогава ПИ се разпада и губи напълно предложната си функция. Контрапункт пък представляват фразите като *в продолжение*, *в результате* и т.н., при които добавянето на модификатор е изключено. Третият тест за непълна лексикализация проверява възможна ли е замената на съществителното, комплемент на ПИ, с посесив (напр. *в пользу пострадавшего* – *в его пользу* – *в пользу него*) или показателно местоимение (напр. *действует на основании инструкции* – *на этом, на таком основании*). Интересното е, че горните тестове, поне доколкото ни е известно, не са изпъл-

звани за изследване на българските ПИ. Обикновено се коментира +/-морфологичната вариативност на пълнозначния компонент при структурите от типа р N р (вж. Гълъбова/Galabova 2003: 104; Велева/Veleva 2005: 413), по-конкретно възможното редуване или ексклузивна допустимост на членувани, респ. нечленувани форми (срв. *по време на* и *по времето на*, но само във връзка с), на ед., респ. мн.ч. (срв. *при условия на* и *при условие на*, но само *по отношение на*).⁸

Като цяло за българската традиция е характерно третирането на ПИ като устойчиви изрази в роля на предлози. В по-ново време те се причисляват и към съставните лексеми (Димитрова/Dimitrova 2010: 149; Станчева/Stancheva 2022: 39). Тук може да се види и влиянието на англоезичната традиция, в частност на компютърната лингвистика. ПИ попадат в групата на **съставните функционални думи**, *complex functional words*, които на свой ред се считат за вид *multiword expressions*, *MWE* (вж. Constant 2017; Laskova 2019) – **несвободни фрази**. На пръв поглед отнасянето на думи към множеството на фразите изглежда като противоречие, но изследователите, които работят с понятието MWE, не поставят акцент върху строгото разграничаване на лексикално и синтактично ниво. MWE е всяка последователност от минимум две графични думи, която има конвенционален характер, не се образува спонтанно, а се използва от говорещите като готова единица. Специално в Word Net и създадените по неговия модел лексико-семантични бази данни за други езици, включително за български, подходът е семасиологичен, така че в едно синонимно множество (синсет) попадат както прости и сложни думи, така и разделнооформени единици. Например *по причина на* споделя едно и също значение, по-точно функция, с *по*, *поради* и *заради*: ‘предлог за въвеждане на събитие, обстоятелство и под., в резултат от което е налице дадена ситуация’ (BulNet).

1.3. Състав на множеството и разбиване по семантика. Важни особености, маркирани още в ГРЯ, са „по-яркото“ лексикално значение на ПИ, което се дължи на прозрачната етимологична връзка с пълнозначния компонент, както и преобладаващо моносемантичният им характер (ГРЯ/GRJA 1960: 650). Тези положения са разгърнати подробно в РГ/RG 1980. В нея като цяло описанието на предлозите и предложните изрази в частност е много по-детайлно, включително в опита да бъде покрит максимално изчерпателно целият набор от многокомпонентни последователности с функция на предлози. Само дву- и трикомпонентните десубстантивни и деадвербиални конструкции са над 120. Влиянието на РГ върху българската лингвистична мисъл е несъмнено. Така в единствената работа, съдържаща списък на ПИ (Велева/Veleva 2005) със значително повече от обичайните около 15 примера⁹, откриваме семантична класификация, която плътно следва възприетата в РГ концепция за типовете подчинителни отношения. Предлозите могат да изразяват всеки един от следните три вида релации: обектни, определителни и информационно допълващи, като се допуска и съществуването на хибридни варианти (РГ2/RG2 1980: 16). При обектните главната

дума означава действие или състояние, а подчинената – обект, въвличен в него, или с други думи, участник в ситуацията (напр. *в отношения* *поездки още много неясно*). При определителните главната дума описва обект или действие/състояние, а подчинената – негова характеристика, респ. качество или обстоятелство (напр. *учитъ* *вместе с братом*). И накрая, при информационно допълващите главната дума представлява информационно непълна лексикална единица, *информативно недостатъчно слово*, която става референциално пълноценна и еднозначна само в комбинация с подчинената дума (напр. *числитъ* *в передовиках*). Само падежни форми след прости предлози могат да имат такава функция, след вторични – не. От своя страна обектните и определителните отношения могат да бъдат конкретизирани в някакъв подтип. Определителни са например релациите по място, време, мяра, цел, предназначение, причина, повод, следствие, източник, условие, заместване, съвместност, съответствие, начин, средство, квалификация, характеристика на вътрешно/външно състояние и т.н. Всички те на свой ред също представляват обобщения на по-частен вид отношения, чието описание обаче е лексикографска задача и не е заложено сред целите на граматиката (РГ2/ RG2 1980: 43). Най-важните подтипове релации, означавани с помощта на производни предлози, са коментирани в главата, посветена на предложното падежно свързване (вж. РГ2/RG2, § 1787 – § 1804), както и в съответните части върху падежната съчетаемост (РГ2/RG2, родителен падеж § 2709 – § 2712; дателен § 2715; винителен¹⁰ § 2725; творителен § 2732; предложен¹¹ § 2737). Там са изброени и съответните ПИ. Таблица 1 позволява да бъдат проследени паралелите между класификацията по типове подчинителни отношения в РГ и семантичната класификация, предложена от Велева. Основните различия са две. В граматиката са използвани повече и по-конкретни термини за означаване на подтипове релации, напр. на темпоралните ПИ у Велева в РГ съответстват вторични предлози и предложни изрази за времева отнесеност, предел, срок и т.н.; аналогично причинните релации пък са уточнени до стимул, повод, основание и т.н. Освен това може да се види, че част от ПИ, които руските лингвисти отнасят към една група, у Велева попадат в друга, срв. обектния *в ползу* и целевия *в полза на*. Това се обяснява в някои случаи и с наличието на повече от едно значение у част от изследваните комплекси.

Таблица 1. Типове ПИ според означаваната от тях релация в РГ/RG 1980 и Велева/Veleva 2005

РГ 1980		Велева 2005	
пространствени	(<i>близ</i>)*, <i>в направлении от, в направлении, в районе, в стороне от, в сторону от, вдалече от, вдали от, (вслед), вслед за, на пути к, не доходя до, недалеко от, по</i>	пространствени	<i>близо до, в близост до, в границите на, в лоното на, в посока на, в района на, в рамките на, вън от, вътре в, далече от, на разстояние (от), по посока на</i>

	<i>направлению к, рядом с, следом за, со стороны</i>		
времева отнесеност, продължителност, предел, срок	<i>в продължение, в течение, в ходе, вместе с, во время, вплоть до, впредь до, (накануне), наряду с, начиная с, по мере, (посреди, посредине)</i>	темпорални	<i>в края на, в навечерието на, в началото на, в продължение на, в разстояние на, в рамките на, в средата на, в течение на, в хода на, във времето на, едновременно с, заедно с, наред с, по време на, по време на, с течение на, успоредно с</i>
условие, причина, основание, стимул, повод, следствие, зависимост	<i>(благодаря), в ответ на, в результате, в связи с, в случае, в условиях, (ввиду), (вследствие), по поводу, по причине, по случаю, под предлогом, при условии</i>	причинни	<i>благодарение на, в зависимост от, в името на, вследствие на, във връзка с, по липса на, по повод (на), по причина на, по силата на, по случай, под влияние на, под въздействие на и др.</i>
		следствие, последица	<i>в резултат на, вследствие на</i>
съпоставка, уподобяване (неуподобяване), определение по функция, вид, състояние	<i>в ипостаси, в качество, в контраст, в отличие от, в противовес, в противоположност, в роли, в сравнении с, (вопреки), (наперекор), (наподобие)**, наравне с, наряду с, не в пример, по образцу, по сравнению с, под видом, (подобно), рядом с, сравнително с</i>	компаративни	<i>в качеството (си) на, в противовес на, в противоположност на, в разрез с, в ролята на, в сравнение с, във вид на, за разлика от, по подобие на, под формата на, подобно на, противно на</i>
цел, предназначение	<i>в знак, в интересах, в целях, в честь, во имя, на предмет, с целью</i>	цел, предназначение	<i>в защита на, в знак на, в изпълнение на, в името на, в интерес на, в памет на, в полза на, в ущърб на, в чест на, във вреда на, с цел и др.</i>
отстъпка	<i>невзирай на, несмотря на</i>	отстъпителни	<i>без оглед на, без разлика на, в разрез с, независимо от</i>
зависимост, основание, източник	<i>в зависимости от, в порядке, в результате, в силу, исходя из, на основаници, независимо от</i>	основание	<i>въз основа на, на базата на, на основата на, с оглед на</i>
обектни	<i>в адрес, в деле, в отношении, в пользу, (касателно), на пути, (насчет), (относительно), по адресу, по</i>	обектни	<i>от името на, от страна на, по адрес на, по отношение на</i>

	<i>направлению, по отношению, по поводу, со стороны</i>		
по сфера, отношение, по вътрешен или външен предел,	<i>в границах, в области, в пределах, в рамках, в сфере, вне границ, вне пределов, вне рамок, вне сферы, по линии, по части</i>	включване в някаква област на проявление, действие	<i>в областта на, в рамките на, в сферата на, в състава на, в числото на и др.</i>
начин, средство, съпътстващо обстоятелство	<i>без сопровождения, в сопровождении, за счет, (не) без помощи, при помощи, при посредстве, (путем), с помощью, через посредство</i>	начин, средство	<i>без помощта на, по пътя на, с помощта на, с целта на</i>
съвместност и несъвместност	<i>в содружестве с, в сообществе с, вместе с, во главе с, совместно с</i>	придружаване, съвместност	<i>едновременно с, заедно с, съвместно с и др.</i>
количество, мяра за количество, за пространство или за време	<i>(порядка)</i>	количество	<i>в размер на, от порядъка на</i>
съответствие или несъответствие	<i>в согласии с, в соответствии с, в унисон с, в уровень с, глядя по, (наперекор), наравне с, применительно к, смотря по, согласно (с), соразмерно (с), сообразно (с), (соответственно)</i>	съответствие	<i>в съгласие с, в съответствие с, въз основа на, съгласно с, съобразно с</i>
включване	<i>(включая)</i>	допълване	<i>в допълнение към</i>
компенсация, заместване	<i>в отличие от, (взамен), (вместо), за исключением</i>	заместване	<i>на мястото на</i>
изключване	<i>(исключая)</i>	изключване	<i>с изключение на и др.</i>
квалификация по съответствие, уточняване	<i>в виде, в границах, в духе, в области, в порядке, в пределах — вне пределов, в рамках, в свете, в смысле, в сфере, в счет, вне границ, вне рамок, вне сферы, за счет, (наподобие), по линии, по образцу, (порядка), со стороны, (типа)</i>	за конкретизиране, поясняване, уточняване	<i>от вида (на), от рода (на), от сорта (на), от типа (на) и др.</i>

* Заб. В скоби са дадени руски деадвербиални, десубстантивни или девербативни, обикновено прости вторични предлози, на които в български съответстват ПИ заради разликата в граматичните техники, с които се изразява подчинителното отношение: падежно окончателно vs. непроизводен предлог (срв. напр. *порядка чего-н.* и *от порядъка на*); пълнозначните компоненти в тези случаи (*порядок, порядък*) са с еднакво значение, а понякога и с общ етимон.

** С различни свои значения част от производните предлози попадат в няколко клетки на таблицата.

Заслужава си да отбележим, че не само у Велева, но и изобщо в българската литература по въпроса задълго остава пренебрегната една група структури по модела Adv р, по-рядко р N р, които съответстват на включени в Руската граматика от 1980 г. пространствени предлози с род. пад.: *в стороне/у (от) (встрани от), вдоль (по дължината на), поперек (по диагонал на, направо през/на), посреди/посредине (по средата на), сбоку (от страни на, встрани от), сверху (отгоре на)* (РГ2/RG2 1980: 439). Можем да предположим, че това се дължи на общоприетото схващане, че появата на ПИ в съвременния български е резултат от неговата интелектуализация (Ницолова/Nitsolova 1979) и че ПИ имат абстрактен характер (ГСБКЕ/GSBKE 1983). В последно време обаче към обичайните примери за предложни изрази се добавят и такива с конкретна пространствена семантика: *паралелно на, паралелно с, успоредно на/с, водоравно на, перпендикулярно на, отвесно на* (Станчева/Stancheva 2022: 39).

Сравнението между изброените от Велева и включените в BulNet и РБЕ предложни изрази (общо над 150) показва, че една трета са посочени в поне два източника, а една пета – и в трите. Това са *без оглед на, благодарение на, близо до, в знак на, в името на, в интерес на, в качеството на, в навечерието на, в полза на, в процеса на, в разрез с, в разстояние на, в рамките на, в резултат на, в случай на, в сравнение с, в съгласие с, в течение на, във връзка с, въз основа на, за сметка на, от името на, от страна на, по повод на, по силата на, по случай на, подобно на, предвид на, с изключение на, с оглед на, с помощта на, съгласно с, съобразно с*.

Както вече беше споменато, най-обемен е инвентарът на ПИ у Велева 2005 – почти двойно по-голям в сравнение с BulNet и РБЕ. Въпреки че е най-изчерпателният, в него също не се откриват някои ПИ, включени на други места. Това са например изрази, които се отличават само по постпозитивния предлог, напр. *от* вместо *на* – *в резултат от, вследствие от*; някои напълно лексикализирани структури от типа Adv р като *относно към, относително до*, които вече са се универбирали; някои остарели изрази (*касателно до*). Липсват два комплекса с местоименни наречия – *колкото до* и *колкото за*. Авторката не е включила и последователностите *съответно на* и *съответно с*, макар че има такъв руски еквивалент (*соответственно*), вероятно защото и пълните, и съкратеният вариант много рядко функционират с предложни функции. Показателен е следният пример:

1. *Относно неплатежоспособността, съответно₁ несъстоятелността, редът за ликвидация и правомощията на ликвидатора се прилагат съответно₂ указанията и разпоредбите на Търговския закон* (<http://www.hgdobrich.com/wp-content/uploads/2014/06/Ustav-na-UN.pdf>¹²).

Проверката в БНК показва, че в над 95% от случаите последователностите *съответно* (*на/с*) не правят едно цяло с предложна роля, а пълнозначният елемент функционира като наречие (вж. *съответно*₁ в горния пример). Много рядко е възможна замяна на *съответно*₂ с прост предлог или друг синонимен ПИ при запазване на смисъла: *съответно*₂ *указанията и разпоредбите* – *според* *указанията и разпоредбите на Търговския закон* – *в съгласие* *с указанията и разпоредбите на Търговския закон*.

Списъкът на ексцерпирани от РБЕ устойчиви изрази с предложна функция очаквано се отличава с това, че в него се откриват и някои остарели и редки изрази като *касателно до*, *на подобие на*, *относително до*, *относно до/към*, тъй като, както заявяват и авторите му, речникът „отразява не само съвременното състояние на книжовния език, но представя и процеса на движението и изменението на лексико-семантичната система на българския език от XIX и XX в.“ (РБЕ/РВЕ 2001: 11). Заслужава си да се отбележи, че в статията на *точка* е включен *от гледна точка на* с нетипичното присъствие на съгласувано определение към съществителното. Тъй като самата фраза *гледна точка* е несвободна, всъщност няма причини четиричленната последователност да не бъде причислена към класа на ПИ (вж. същото решение у Ницолова/Nitsolova 1979; РГ/РГ 2 1980: 439 – *с точки зрения*). Показателно е, че тя се употребява в речта и в редуциран вариант, срв. следния пример:

2. *Най-подходящият от гледна точка жизнеността и приспособимостта на потомството!* (БНК)

Само в BulNet пък се откриват ПИ, които представляват преводни еквиваленти на английски несвободни фрази, напр. *като последица на/от*, *като следствие на/от* (*in consequence of*), *на фона на* (*against the backdrop of*). Като предлози са класифицирани и съчетания, които не следват стандартните модели със съществително или наречие, срв. синсета *включително*, *като се смята и*, *в това число*, *включително и* със значение ‘предлог за посочване на нещо като част от друго или за вземане предвид на нещо заедно с друго’. Това решение показва отдаване на предимство на функционалния пред структурния критерий, което на свой ред отваря възможност за разширяване на обема на класа.

2. Както се вижда от изложеното дотук, липсва единодушие по въпроса за обема на множеството на предложните изрази. Не е ясно по какви причини от множеството е изключен *в унисон с*, докато на неговия синоним – *в съгласие с* – е признат статут на ПИ; не се откриват също *напук на* (срв. *противно на*), *от ранга на* (срв. *от типа на*), *при отчитане на* – вероятно могат да се добавят и други. Следният списък на ПИ, ексцерпирани от изследваните източници, е без претенции за изчерпателност:

- 1) с р N р структура: *без знанието на, без оглед на, без помощта на, без разлика на, благодарение на, в близост до, в границите на, в допълнение към, в духа на, в зависимост от, в замяна на, в защита на, в знак на, в изпълнение на, в израз на, в името на, в интерес на, в качеството на, в края на, в кръга на, в лицето на, в лоното на, в насока към, в навечерието на, в началото на, в областта на, в обсега на, в обхвата на, в отличие от, в памет на, в полза на, в помощ на, в посока към, в посока на, в присъствието на, в продължение на, в противовес на, в противоположност на, в процеса на, в размер на, в разрез с, в разстояние на, в района на, в рамките на, в резултат на, в ролята на, в светлината на, в случай на, в сравнение с, в средата на, в срок от, в сферата на, в съзвучие с, в съответствие с, в съпоставка с, в състава на, в течение на, в уцърб на, в хода на, в чест на, в числото на, вследствие на, във вид на, във вреда на, във времето на, във връзка с, въз основа на, върху базата на, върху основата на, едновременно с, за разлика от, за сметка на, извън границите на, извън обсега на, като резултат от, като последица на, като последица от, като следствие на, като следствие от, на база(та) на, на мястото на, на основата на, на подобие на, на разстояние от, на фона на, от вида на, от гледище на, от гледна точка на, от името на, от порядъка на, от рода на, от сорта на, от страна на, от типа на, по адрес на, по време на, по линия(та) на, по липса на, по отношение на, по повод на, по подобие на, по посока на, по причина на, по протежение на, по пътя на, по силата на, по случай на, по сравнение с, по средата на, по усмотрение на, под вид на, под влияние на, под въздействие на, под предлог за, под формата на, предвид на, през време на, при условия на, при участието на, с изключение на, с оглед към, с оглед на, с позволение на, с помощта на, с течение на, с участието на, с цел, с цената на, със съдействие на*
- 2) с Adv р структура: *безотносително към, близо до, водоравно на, във от, вътре в, далече от, досущ като, едновременно с, заедно с, касателно до, колкото до, колкото за, наред с, независимо от, обратно на, отвесно на, относително до, относно до, относно към, паралелно на, паралелно с, перпендикулярно на, подобно на, противно на, редом с, съвместно с, съгласно с, съобразно с, съответно на, успоредно с*

Доколкото ни е известно, не съществува методика за идентификация на ПИ¹³, а тестването ѝ върху корпусен материал би позволило също да се направи проверка доколко диференциалните признаци на класа, описани в литературата, са достатъчно рестриктивни. Тук първо ще направим обобщение на въпросните признаци, а след това ще предложим и набор от тестове за откриване на устойчиви изрази с функция на предлози в различна степен на лексикализация.

2.1. Прегледът на литературата ни позволява да обособим поредица от характерни за предложните изрази черти, не всички от които имат задължителен характер:

- $\mathcal{M}_{\text{ПИ}}$ започва да се попълва сравнително късно, през Възраждането, в резултат на превод или заемане от чужди езици, основно руски¹⁴, в последно време и от английски;
- членовете на множеството не са експресивни, но са маркирани функционално-стилистично, доколкото се отнасят към служебните думи, типични за научната, публицистичната и правно-административната реч;
- не се генерират като свободни фрази, а се възпроизвеждат като готови комплекси;
- изходната им структура е разделноформена и съдържа две или три единици по модела Adv p (*подобно на*) или p N p (*по повод на*); с N p строеж е само *благодарение на*¹⁵;
- изпълняват роля на предлози в изречението;
- пълнозначният компонент е с абстрактна, релационна семантика (това обобщение по наше мнение е твърде силно);
- в някои случаи в речта се реализират редуцирани структури без пост-позитивен предлог, като съотношението изходен/съкратен вариант е различно за различните представители на класа;
- моделът p N p показва ниска степен на морфологична вариативност (промяна по число, членуване);
- една част се отличават с идиоматичност (семантиката на пълнозначния компонент е „избледняла“);
- в сравнение с простите предлози ПИ по-рядко и в по-малка степен са полисемантични, имат по-тясно значение, което може да бъде и уникално само за тях¹⁶.

2.2. Както включването в $\mathcal{M}_{\text{ПИ}}$ на едно съчетание, което в изречението изпълнява предложна роля, така и определянето на $\mu_{\text{ПИ}}(x)$ следва да става въз основа на ясни критерии. Във връзка с втората задача на изследването към последните четири градируеми характеристики, изброени по-горе, могат да бъдат добавени още няколко, които засягат структурите по модела p N p.

2.2.1. На първо място, това е вече споменатото +/- присъединяване на съгласувани определения към съществителното. То представлява частен случай на това, което ще наречем синтактична **проницаемост** – възможност за вмъкване на допълнителни елементи в несвободното съчетание. За някои MWE относително фиксираният словоред (терминът е на Светла Коева – вж. Коева 2006) е нормално явление, което не променя статута или семантиката им, срв. *има́м (голяма) беля на главата* (примерът е на Мария Тодорова – вж. Тодорова/Todorova 2015: 119). При ПИ обаче това не е така. Нека да разгледаме няколко примера от БНК:

3. сиянието под дърветата се отразяваше в металните рамки на очилата

Очевидно трите словоформи *в*, *рамки(те)* и *на* не образуват едно синтактично и семантично цяло. Независимо дали *рамки(те)* има определение, или не, *на* се свързва в една предложна група със съществителното *очилата*, [PP в [NP *рамките* [PP *на очилата*]] или [PP в [NP *металните* [NP *рамки* [PP *на очилата*]]], и значението на всички словосъчетания в отрязъка от *в* до *очилата* е композиционно.

Като предложен израз *в рамките на* означава обхват на проява, ограничен по време (3.а) или от група (3.б), концепция (3.в), дейност (3.г) – но не и от пространствените измерения на материален обект, както е случаят в пример (2):

3.а. *в рамките на 2 часа*

3.б. *в рамките на НАТО*

3.в. *в рамките на общоприетите представи*

3.г. *в рамките на засилено сътрудничество*

В горните четири примера предложният израз е опора в PP: [PP *в рамките на* [NP *НАТО*]]; към особеностите на семантиката ще се върнем след малко. Съвсем не така очевиден е анализът в следния случай:

4. *не трябва да се ограничава или измерва само в тесните рамки на закона*

Самият израз *тесни рамки* представлява колокация (срв. също *строги рамки*) и се среща в разнообразни контексти, напр. след предлози, различни от *в*, както и без предлог (*освободена от тесните рамки на националния егоизъм; беше надраснало тесните рамки на национализма*). За разлика от ПИ в примери (3.а) – (3.г) *тесните рамки* изразява и негативна оценка за обекта, назован от именната група в предложната *на*-фраза, която следва. Неслучайно добавянето на прилагателно в (3.б) и (3.г) довежда до създаването на изрази, които не са особено приемливи или чиято интерпретация е затруднена, срв. *?(общото споразумение за статута на войските) в тесните рамки на НАТО, ?(разпоредбата би могла да се приложи) в тесните рамки на засилено сътрудничество*. Синтактичната проницаемост на една линейна последователност от типа р N р предполага, че включените в нея единици имат поведение на автономни¹⁷ лексикални конституенти. В заключение ще добавим, че разграничаването на MWE от формално съвпадащите с тях (при ПИ – части от, б.м., Л.Л.) свободни фрази представлява сериозно предизвикателство за автоматичната обработка на естествените езици (Constant 2017: 842) особено когато те се откриват в сходен непосредствен контекст. Накрая нека добавим, че коментираното тук съвпадение може да се очаква в случаите, когато пълнозначният елемент на ПИ не е „с

избледняло значение“, семантиката на цялото може да бъде изведена композиционално и идиоматичността му трябва да се търси на синтактично и статистическо ниво (Baldwin 2010).

2.2.2. Доказателство за неидиоматичния характер на р N р в контекст от типа р N р NP е замяната на р NP с местоимение при запазване на семантиката, напр.:

5.а. *Обикновено игрите приключваха 3:1 в полза на Здравчев.*

5.б. *Обикновено игрите приключваха 3:1 в неговa полза.*

Този тест съответства на теста, предложен в РГ 1980, който коментирахме в част 1.2. (срв. *в ползу пострадавшего – в его ползу*). Става дума всъщност за добре известната проверка за конституентност чрез заместване с проформа. В случая тя показва, че следпоставеният прост предлог образува една фраза със следващата го именна група.

Заклучение

Направеният преглед показва несъмненото влияние на руската, а в по-ново време и на англоезичната литература върху начина, по който се моделират предложните изрази в българската граматическа традиция. Очертават се няколко нови тенденции. От една страна, разширяване на инвентара на $M_{\text{ПИ}}$, което е свързано не толкова с навлизането на нови единици от английски, колкото с опитите за изследване на пълния обем преводни еквиваленти и с преосмислянето на критериите за класифициране на дадено съчетание като ПИ. Така, докато в РБЕ предложните изрази се описват в съответните части на речниковите статии, посветени на фразеологичните единици, в VulNet те се включват като MWE в синонимни множества, за които параметърът част на речта е със стойност предлог. Другата важна промяна се състои в това, че функционалният критерий получава по-голяма тежест в сравнение със структурния, което позволява в $M_{\text{ПИ}}$ да бъдат включени конвенционални последователности с предложна функция, които не следват моделите р N р и Adv р. В последно време като ПИ се класифицират и съчетания с пълнозначни компоненти, които означават конкретни пространствени отношения. В този смисъл идеята, че предложните изрази имат само абстрактно значение, е преодоляна.

Що се отнася до критериите (свойствата), по които се оценява степента на лексикализация на ПИ, с най-голяма тежест според нас са следните: идиоматичност (некомпозиционалност), морфологична вариативност, наличие на съкратени варианти, синтактична проницаемост, разкъсване на структурата при заместване с местоимения. Не са проучени все още супрасегментните особености на ПИ. С изключение на първото от изброените свойства, останалите имат статистически характер и следва да бъдат определени на базата на корпусно изследване. Предстои да бъде изпълнена и друга важна задача, а именно, пълно описание на синтактичната реализация на макси-

мално широк обем ПИ с оглед на тяхната съчетаемост и според означаващата релация; по този начин ще бъде описана в детайли и степента им на идиоматичност.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ В повечето работи върху ПИ се използва терминът *граматикализация*. Според нас употребата му е коректна само доколкото една линейна последователност от две или три автономни думи поема функцията на *служебна дума*, срв. дефиницията, която дава Мария Тодорова: „Граматиализирани са словосъчетания, които означават връзка между други думи“ (Тодорова/Todorova 2015: 73). Тук е възприето разбирането за граматикализация, както е дефинирано у Lehmann 1995 (вж. също и Плуңгян/Plungyan 2003) и тъй като няма ПИ, който да еволюира до неударен неавтономен граматически показател, а в крайния си етап на развитие ПИ представлява проста (*съгласно*) или съставна служебна дума (*по случай*), предпочитаме да говорим за *лексикализация*.

² В този смисъл $\mu_{\text{ПИ}}(x)$ може да се разбира и като показател за степента на лексикализация.

³ Различно мнение защитава Магдена Контева: „Преходът на пълнозначни думи към предлози е общославянско явление и е свидетелство за еднакви тенденции в развитието на родственият езици. [...] Следователно не би могло да се говори за културни заемки, а за продукти от еднакви езикови процеси“ (Контева/Konteva 1989: 15).

⁴ Когато конструкцията функционира като предлог, частицата се изписва слято с причастието, *несмотря на* ('въпреки'). Разделното изписване е запазено за отрицателната форма на трансгресива, която представлява (част от) свободно словосъчетание, *не смотря на* ('не гледайки').

⁵ Пълните данни за структурната вариативност при прототипичните български ПИ съгласно наблюденията върху БНК вж. у Ласкова/Laskova (2022: 53, 55).

⁶ Първоначално изпускането на предлога се коментира като неправилно (вж. авторите, посочени у Константинова/Konstantinova 1982: 111). Румяна Павлова е една от първите, които дават обяснение на явлението и настояват за приемането на пълните и съкратените варианти като дублетни (Павлова/Pavlova 1971). Тя отбелязва, че семантичният принос на първичния предлог в съчетания като *вследствие на*, *по повод на*, *благодарение на* е нулев и *на* има само свързваща функция.

⁷ Може би тук е мястото да споменем още един показател за трансформацията на устойчивото съчетание в дума. Това е слятото изписване на съществителното и предхождащия го прост предлог. Хипотезата ни е, че стъпките в еволюцията на *вследствие на* и *предвид на* са следните: *в + следствие + на > следствие на > вследствие и пред + вид + на > предвид на > предвид*.

⁸ Не е без значение фактът, че съставните съюзи, които се появяват в един и същи период с предложните изрази, по сходен начин и по сходни причини, не показват никаква морфологична вариативност. Напр. *при условие че* и *в случай че*, образувани със същите пълнозначни компоненти като *при условия на* и *в случай на*, не позволяват промяна на формата: **при условия че*, **в случаите че*.

⁹ Авторката съобщава, че в резултат от изследване на научна, публицистична и административна реч са екцерпирани 140 ПИ. В самия текст се откриват 121. За сравнение в синтетичните трудове върху българския език с най-многобройни примери положението е следното: 16 ПИ в Куцаров/Kutsarov 2007, 13 в ГСБКЕ/GSBKE 1983, също толкова в Андрейчин/Andreychin 1978 и 10 в Ницолова/Nitsolova 2008.

¹⁰ Основно отглаголни вторични предлози като *включая, гледя, пройда* и др.

¹¹ Само едно „вторично предложно съчетание“, *не говоря о*, изисква твор. пад. (РГ2/РГ2 1980: 454). В българския неговите функции се поемат от вметнати предикативни изрази като *да не говорим за, камо ли да говорим за*, срв. преводните съответствия в паралелния руско-български подкорпус на НКРЯ.

¹² По-нататък, ако не е посочено друго, примерите са екцерпирани от БНК.

¹³ Такава е разработена за именните и глаголни несвободни фрази (Коева 2016).

¹⁴ Като примери за заемки от чешки се посочват *с/без оглед на/към*, срв. *s ohledem* и *bez ohledu*.

¹⁵ Ще оставим отворен въпроса за включване и на други, по-малко продуктивни модели.

¹⁶ Напр. синсетът със значение ‘предлог за въвеждане на общия контекст, в условията на който се развиват дадени събития’ съдържа само един литерал – *на фона на* (BulNet).

¹⁷ В смисъла, който влага Мелчук в това понятие (Мелчук/Melchuk 2013: 194–199).

РЕСУРСИ

БНК. Български национален корпус. <<http://search.dcl.bas.bg/>>.
НКРЯ. Национальный корпус русского языка. <<https://ruscorpora.ru/>>.
РБЕ. Речник на българския език. <<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/>>.
БулНет. <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>.

SOURCES

Balgarski natsionalen korpus. <<http://search.dcl.bas.bg/>>.
Natsional'nyj korpus russkogo jazyka. <<https://ruscorpora.ru/>>.
Rechnik na balgarskiya ezik. <<https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/>>.
BulNet. <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>.

ЛИТЕРАТУРА

Андрейчин 1978: *Андрейчин, Л.* Основна българска граматика. София, Наука и изкуство.
Атанасов 2022: *Атанасов, А.* Полипредложни конструкции в предикативна позиция. – *Български език. Приложение* 2022, с. 257–273.
Балан 1940: *Теодоров-Балан, А.* Нова българска граматика. София, Книгоиздателство „Т. Ф. Чипев“.
Бояджиев 2013: *Бояджиев, Т.* Удвоените предлози и тяхната лексикографска обработка. – В: *70 години българска академична лексикография: доклади от Шестата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология*, София, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – Българска академия на науките, 24–25 октомври 2012 г. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 141–147.

- Велева 2005: *Велева, М.* За устойчивите съчетания с предложна функция в съвременния български език. – *Управление и устойчиво развитие VII*, № 3–4, с. 412–416.
- Георгиева 1964: *Георгиева, Е.* По въпроса за прехода на някои устойчиви фразеологични и синтактични словосъчетания в категорията на служебните думи. – *Известия на Института за български език XI*, с. 327–337.
- ГРЯ 1960: *Грамматика русского языка. Т. 1. Фонетика и морфология.* Москва, Издательство АН СССР.
- ГСБКЕ 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология.* София, Издателство на Българската академия на науките.
- Гугуланова 2005: *Гугуланова, В.* Българските причастия и деепричастия в славянски контекст. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Гълъбова 2003: *Гълъбова, П.* За един вид транспозиция на съществителните имена в българския език. – *Български език L*, № 2–3, с. 102–107.
- Димитрова 2010: *Димитрова, Ц.* Лингвистични конвенции при анотация на затворените класове. – В: *Българският семантично анотиран корпус.* София, Институт за български език (Българска академия на науките), с. 141–165.
- Константинова 1982: *Константинова, В.* Предлози с причинна функция в съвременния български книжовен език. София, Издателство на Българската академия на науките.
- Контева 1980: *Контева, М.* Секундарни предлози в чешки и български езици. – *Slavia XLIX*, № 3, с. 242–249.
- Контева 1984: *Контева, М.* Квантитативно изследване на секундарните предлози в чешки и български езици. – *Slavia LIII*, № 2, с. 152–159.
- Контева 1989: *Контева, М.* Преход на пълнозначни думи към предлози в съвременния български и чешки език. – *Съпоставително езикознание XIV*, № 1, с. 11–16.
- Куцаров 2007: *Куцаров, И.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Ласкова 2022: *Ласкова, Л.* Предложните изрази в българския език: инвентаризация на размитото множество. – *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.* ФСФ. Т. 107, с. 36–71.
- Мелчук 2013: *Мелчук, И. А.* Курс по обща морфология. Т. 1. Увод. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Ницолова 1979: *Ницолова, Р.* За интелектуализацията на съвременния български език. – *Език и литература XXXIV*, № 1, с. 62–67.
- Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Павлова 1971: *Павлова, Р.* Относно употребата на някои „сложни предлози“ в българския език. – *Български език XIX*, № 2–3, с. 261–263.
- Пашова 2014: *Пашова, М.* Граматика на съвременния български език. София, Изток-Запад.
- Плунгян 2003: *Плунгян, В. А.* Общая морфология. Введение в проблематику. Москва, Едиториал УРСС.
- РБЕ 2001: *Речник на българския език. Т. 1. А–Б. Второ допълнено и преработено издание.* София, АИ „Проф. Марин Дринов“.

- РГ1/2 1980: *Русская грамматика. Т. 1–2*. Москва, Издательство „Наука“.
- Станчева 2022: *Станчева, Р.* Описание на простата синтактична група V → PR. – *Български език LXIX*, № 1, с. 36–54.
- Стоянов 1999: *Стоянов, С.* Граматика на българския книжовен език. Велико Търново, Абагар.
- Тодорова 2015: *Тодорова, М.* Типология и свойства на устойчиви словосъчетания в българския език. Глаголни фразеологизми. Дисертация за присъждане на научната и образователна степен „доктор“. София. <https://dcl.bas.bg/Disertacia_M.Todorova/M.Todorova_disertacia.pdf>.
- Baldwin 2010: *Baldwin, T., S. N. Kim.* Multiword expressions. – In: *Handbook of Natural Language Processing*. Boca Raton, FL, CRC Press, Taylor and Francis Group.
- Constant 2017: *Constant, M., G. Eryigit, J. Monti, L. van der Plas, C. Ramisch, M. Rosner, A. Todirascu.* Multiword Expression Processing: A Survey. – *Computational Linguistics*, 43(4), pp. 837–892.
- Koeva 2006: *Koeva, S.* Inflection morphology of Bulgarian multiword expressions. – In: *Computer Applications in Slavic Studies*. Sofia, Boyan Penev Publishing Center, pp. 201–216.
- Koeva 2016: *Koeva, S., I. Stoyanova, M. Todorova, S. Leseva.* Semi-automatic compilation of the dictionary of Bulgarian multiword expressions. – In: *Proceedings of the Workshop on Lexicographic Resources for Human Language Technology*, pp. 86–95.
- Laskova 2019: *Laskova, L., P. Osenova, K. Simov, I. Radev, Z. Kancheva.* Modeling MWEs in BTB-WN. – In: *Proceedings of the Joint Workshop on Multiword Expressions and WordNet (MWE-WN 2019)*. Association for Computational Linguistics, pp. 70–78. <<https://aclanthology.org/W19-5109.pdf>>
- Lehmann 1995: *Lehman, C.* Thoughts on grammaticalization. Berlin, Language Science Press.
- Leseva 2020: *Leseva, S., I. Stoyanova, M. Todorova, H. Kukova.* Putting Pieces Together: Predicate-Argument Relations and Selectional Preferences. – In: *Towards a Semantic Network Enriched with a Variety of Semantic Relations*. Sofia, Prof. Marin Drinov Academic Publishing House of BAS, pp. 49–86.

REFERENCES

- Andreychin 1978: *Andreychin, L.* Osnovna balgarska gramatika. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Atanasov 2022: *Atanasov, A.* Polipredložni konstruktsii v predikativna pozitsiya. – *Balgarski ezik*. Prilozhenie 2022, s. 257–273.
- Balan 1940: *Teodorov-Balan, A.* Nova balgarska gramatika. Sofia, Knigoizdatelstvo “T. F. Chipev”.
- Baldwin 2010: *Baldwin, T., S. N. Kim.* Multiword expressions. – In: *Handbook of Natural Language Processing*. Boca Raton, FL, CRC Press, Taylor and Francis Group.
- Boyadzhiev 2013: *Boyadzhiev, T.* Udvoenite predlozi i tyahnata leksikografska obrabotka. – In: *70 godini balgarska akademichna leksikografiya: dokladi ot Sheshtata natsionalna konferentsiya s mezhdunarodno uchastie po leksikografiya i*

- leksikologiya, Sofia, Institut za balgarski ezik "Prof. Lyuomir Andreychin" – Balgarska akademija na naukite, 24–25 oktombri 2012 g. Sofia, Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov", s. 141–147.*
- Constant 2017: *Constant, M., G. Eryigit, J. Monti, L. van der Plas, C. Ramisch, M. Rosner, A. Todirascu. Multiword Expression Processing: A Survey. – Computational Linguistics, 43(4), pp. 837–892.*
- Galabova 2003: *Galabova, P. Za edin vid transpozitsiya na sashtestvitelnite imena v balgarskiya ezik. – Balgarski ezik L, N 2–3, s. 102–107.*
- Georgieva 1964: *Georgieva, E. Po voprosa za prehoda na nyakoi ustoychivi frazeologichni i sintaktichni slovosachetania v kategoriyata na sluzhebnite dumi. – Izvestiya na Instituta za balgarski ezik XI, s. 327–337.*
- GRJA 1960: *Grammatika russkogo jazyka. T. 1. Fonetika i morfologija. Moskva, Izdatel'stvo AN SSSR.*
- GSBKE 1983: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. T. 2. Morfologiya. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademija na naukite.*
- Gugulanova 2005: *Gugulanova, V. Balgarskite prichastiya i deeprichastiya v slavyanski kontekst. Sofia, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski".*
- Dimitrova 2010: *Dimitrova, Ts. Lingvistichni konventsii pri anotatsiya na zatvorenite klasove. – In: Balgarskiyat semantichno anotiran korpus. Sofia, Institut za balgarski ezik (Balgarska akademija na naukite), s. 141–165.*
- Koeva 2006: *Koeva, S. Inflection morphology of Bulgarian multiword expressions. – In: Computer Applications in Slavic Studies. Sofia, Boyan Penev Publishing Center, pp. 201–216.*
- Koeva 2016: *Koeva, S., I. Stoyanova, M. Todorova, S. Leseva. Semi-automatic compilation of the dictionary of Bulgarian multiword expressions. – In: Proceedings of the Workshop on Lexicographic Resources for Human Language Technology, pp. 86–95.*
- Konstantinova 1982: *Konstantinova, V. Predlozi s prichinna funktsiya v savremenniya balgarski knizhoven ezik. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademija na naukite.*
- Konteva 1980: *Konteva, M. Sekundarni predlozi v cheshki i balgarski ezitsi. – Slavia XLIX, N 3, s. 242–249.*
- Konteva 1984: *Konteva, M. Kvantitativno izsledvane na sekundarnite predlozi v cheshki i balgarski ezitsi. – Slavia LIII, N 2, s. 152–159.*
- Konteva 1989: *Konteva, M. Prehod na palnoznachni dumi kam predlozi v savremenniya balgarski i cheshki ezik. – Sapostavitelno ezikoznanie XIV, N 1, s. 11–16.*
- Kutsarov 2007: *Kutsarov, I. Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo "Paisii Hilendarski".*
- Laskova 2019: *Laskova, L., P. Osenova, K. Simov, I. Radev, Z. Kancheva. Modeling MWEs in BTB-WN. – In: Proceedings of the Joint Workshop on Multiword Expressions and WordNet (MWE-WN 2019). Association for Computational Linguistics, pp. 70–78. <<https://aclanthology.org/W19-5109.pdf>>*
- Laskova 2022: *Laskova, L. Predlozhnite izrazi v balgarskiya ezik: inventarizatsiya na razmitoto mnozhestvo. – Godishnik na Sofiyskia universitet "Sv. Kliment Ohridski". FSF. T. 107, s. 36–71.*

- Lehmann 1995: *Lehman, C.* Thoughts on grammaticalization. Berlin, Language Science Press.
- Leseva 2020: *Leseva, S., I. Stoyanova, M. Todorova, H. Kukova.* Putting Pieces Together: Predicate-Argument Relations and Selectional Preferences. – In: *Towards a Semantic Network Enriched with a Variety of Semantic Relations*. Sofia, Prof. Marin Drinov Academic Publishing House of BAS, pp. 49–86.
- Melchuk 2013: *Melchuk, I. A.* Kurs po obshta morfologiya. T. 1. Uvod. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Nitsolova 1979: *Nitsolova, R.* Za intelektualizatsiyata na savremennia balgarski ezik. – *Ezik i literatura XXXIV*, N 1, s. 62–67.
- Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Pavlova 1971: *Pavlova, R.* Otnosno upotrebata na nyakoi “slozhni predlozi” v balgarskiya ezik. – *Balgarski ezik XIX*, N 2–3, s. 261–263.
- Pashova 2014: *Pashova, M.* Gramatika na savremenniya balgarski ezik. Sofia, Iztok-Zapad.
- Plungjan 2003: *Plungjan, V. A.* Obšaja morfologija. Vvedenie v problematiku. Moskva, Editorial URSS.
- RBE 2001: *Rechnik na balgarskiya ezik. T. 1. A–B. Vtoro dopalнено i preraboteno izdanie.* Sofia, Akadimichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.
- RG1/2 1980: *Russkaja gramatika. T. 1–2.* Moskva, Izdatel'stvo “Nauka”.
- Stancheva 2022: *Stancheva, R.* Opisanie na prostata sintaktichna grupa V → PR. – *Balgarski ezik LXIX*, N 1, s. 36–54.
- Stoyanov 1999: *Stoyanov, S.* Gramatika na balgarskiya knizhoven ezik. Veliko Tarnovo, Abagar.
- Todorova 2015: *Todorova, M.* Tipologia i svoystva na ustoychivi slovosachetaniya v balgarskiya ezik. Glagolni frazeologizmi. Disertatsiya za prisazhdane na nauchnata i obrazovatelna stepen „doktor“. Sofia. <https://dcl.bas.bg/Disertacia_M.Todorova/M.Todorova_disertacia.pdf>.
- Veleva 2005: *Veleva, M.* Za ustoychivite sachetania s predlozhna funktsiya v savremenniya balgarski ezik. – *Upravlenie i ustoychivo razvitie VII*, N 3–4, s. 412–416.

✉ Гл. ас. д-р Ласка Ласкова

Катедра по български език, Факултет по славянски филологии
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София, България

✉ Assist. Prof. Laska Laskova, PhD
Department of Bulgarian Language
Faculty of Slavic Studies, Sofia University St. Kliment Ohridski
15 Tsar Osvoboditel, Sofia 1504, Bulgaria